

Critics Point

2018

Σπυρίδωνος Εύνδα (1817-1896):
Ο Υποψήφιος, σὲ γ' καὶ δ' ἀκρόαση·
οὐσιαστική, νομίζω, δευτερολογία.

Ἡ ἑλληνική ὄπερα βρῆκε μᾶλλον τὸ δικό της, τραγικοῦ
ὅμως μηνυματισμοῦ, *Κουρέα τῆς Σεβίλλης!*

9/2018.

τοῦ ΓΙΩΡΓΟΥ ΛΕΩΤΣΑΚΟΥ.

ΟΤΑΝ ΕΜΑΘΑ ΟΤΙ ἡ σεβαστὴ καὶ ἀνεκτίμητη Φιλαρμονικὴ Ἑταιρεία Κερκύρας (ἰδρ. 12 Σεπτ. 1840), μετὰ τὸ θρίαμβο τῶν παραστάσεων τῆς 4 καὶ 5 Νοεμβρίου 2017, ἐπαναλάμβανε σὲ δύο ἀκόμη παραστάσεις, 10 καὶ 11 Φεβρουαρίου 2018, τὴν 3πρακτὴ κωμικὴν (;) ὄπερα τοῦ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΕΥΝΔΑ (1817-1896) *Ὁ Υποψήφιος*, σὲ λιμπρέτο τοῦ ποιητοῦ Ἰωάννη (Νάνε) Ρινόπουλου (1831-1925), πρώτη ὄπερα σὲ ἑλληνίδα φωνή, ποὺ πρωτοπαίχθηκε, θυμίζουμε ἀποκλειστικὰ ἀπὸ Ἑλληνες, στὸ ἱστορικὸ κερκυραϊκὸ θέατρο **San Giacomo**, Σεπτέμβριο 1867, τίποτε δὲ μὲ συγκρατοῦσε: ἐξασφάλισα ἀμέσως ἀεροπορικὰ εἰσιτήρια καὶ ξενοδοχειακὸ ἐνδιαίτημα. Ὅσο καὶ ἂν εἶχα δεῖ τὶς δύο πρῶτες, ὅσο καὶ ἂν εἶχε μελετήσῃ προσεκτικὰ τὸ σπαρτίτο, ἤθελα νὰ βάλω μέσα μου ὅσο βαθύτερα γινόταν, τὴν ὄπερα-ἐφαλτήριο τῶν ἐρευνῶν μου γιὰ τὴν Ἑντεχνὴ Ἑλληνικὴ Μουσικὴ (ΕΕΜ) τοῦ 19ου αἰ., βέβαιος πιά ὅτι ἀντιπροσώπευε κάτι πολὺ περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ὡς τὴν ἀνακάλυψη τοῦ πρωτοτύπου της, (καλοκαῖρι 2016), πιστευόταν. Μὲ τὸν ὄρο ἀνακά-

λυψη, αναφέρομαι, φυσικά, σὲ ὅ,τι ὁ φίλτατος μουσικολόγος Κώστας Καρδάμης, ἀποκαλεῖ «νέα ἰδιόγραφα τεκμήρια πού περιεῖχαν τὴν ἀρχικὴ μορφή τοῦ ἔργου»¹: τὰ διαφύλαξεν ὡς «κόρην ὀφθαλμοῦ» Κερκυραῖος, ἐπιθυμῶν νὰ παραμείνει ἀνώνυμος. Χωρὶς αὐτὸ ὅμως νὰ μᾶς ἐμποδίζει νὰ τοῦ ἐκφράσουμε ξανά τὴ βαθυτάτην εὐγνωμοσύνη μας γιὰ χειρονομία ἀξιωματικῆ, πού κυριολεκτικὰ ἄλλαξε μεγάλο κομμάτι Ἱστορίας τῆς *EEM*. Ὅσο γιὰ τὸν ὄρο «ἐφαλτήριο τῶν ἐρευνῶν μου γιὰ τὴν *EEM*», αναφέρομαι στὴ συνέντευξή μου τοῦ 1972, μὲ τὸν ἡλικίας 98 ἐτῶν τότε, μακαρίτη ψυχίατρο Γεώργιο Ζηλανάκη, τέως διευθυντὴ τοῦ Δρομοκαϊτείου, πού περὶ τὸ 1896 (ὁ Εὐνδας ἐξεδήμησε 11 Νοεμβρίου), ὡς φοιτητῆς στὴν Ἱατρικὴ Σχολὴ τοῦ ΕΚΠΑ, νοικιάζοντας ἓνα δωμάτιο, εἶχε ζήσει ἀρκετοὺς μῆνες ὑπὸ τὴν αὐτὴ στέγη μὲ τόν, τυφλὸ πιά ἀπὸ καταρράκτη, συνθέτη καὶ τὸν εἶχε γνωρίσει καλά ².

* * *

ΠΡΙΝ ΔΕΥΤΕΡΟΛΟΓΗΣΩ γιὰ τὸ ἔργο, παραθέτω ὑπομνηστικὰ τὴ διανομή, ἴδια μὲ ἐκείνη τῶν παραστάσεων τῆς 4 καὶ 5.11.2017, ἀπὸ τοὺς μονωδούς ὡς τὸν τελευταῖο χορωδὸ καὶ τοὺς βωβούς ρόλους, ἀνανεώνοντας ἐπὶ τὸ θερμότερον τὰ συγχαρητήριά μας πρὸς...ἀπάσας (**ladies first!**) καὶ πρὸς ἅπαντας. Σκηνοθεσία: Πέτρος Γάλλιας. Σκηνικά: Ἄκης Χειρδάρης. Κοστούμια: Πηνελόπη Μαμάλου. Σύνολο: ἡ Συμφωνικὴ Ὀρχήστρα τῆς ΦΕΚ (ἀρχιμουσικός: Ἄλκης Μπαλτᾶς), τὸ Φωνητικὸ Σύνολο τοῦ ΤΜΣ τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου (διδασκαλία: Μιράντα Καλδῆ) καὶ Χορωδία Κερκύρας (διδασκαλία: Χριστίνα Καλλιαρίδου)—τὸ μέρος τῆς χορωδίας ἔχει ἰδιαίτερη βαρύτητα καὶ σημασία! Μουσικὴ προετοιμασία: Βίκυ Στυλιανοῦ, Μαριλένα Ἐλούλ). Διανομὴ: βαρύτονος Σωτῆρης Τριάντης (Κύρ Πολυλογᾶς, ὑποψήφιος βουλευτῆς),

¹ Βλ. Καρδάμης, Κώστας: *1867-2017: Ἐνας «Ἰποψήφιος Βουλευτῆς» ἀκτινογραφεῖ τὴν ἑλλαδικὴ κοινωνία*, στὸ πρόγραμμα τῆς παραστάσεως, σσ. 12-14, καὶ ἰδιαίτερα σελ. 14.

² Λεωτσάκος, Γιώργος: Ὁ Κερκυραῖος μουσουργὸς Σπυρίδων Εὐνδας, ὅπως τὸν θυμᾶται ἓνας μαθητῆς του 98 ἐτῶν, ἐφ. *Τὸ Βῆμα* τῆς Κυριακῆς, 6 Αὐγούστου 1972. Παραπέμπω ὅμως κυρίως στὴν ἐκτενέστατη (4000 λέξεις ἀκριβῶς!) κριτικὴ μου τῆς κερκυραϊκῆς νεκραναστάσεως τοῦ Ἰποψηφίου, Δημοτικὸ Θέατρο Κερκύρας, 4 καὶ 5.11.2017, στὴν ἱστοσελίδα **Critics Point**, ἀρ. 34/2017.

βαρύτονος Παντελής Κοντός (Γέρο-Γιάγκος, πού τὸ 1867 πρωτοδίδαξεν ὁ ἴδιος ὁ Εὐνδάς, ἄριστος, φαίνεται, βαρύτονος), ὑψίφωνος Ρόζα Πουλημένου (Χριστίνα, κόρη του), τενόρος Ἀντώνης Κορωναῖος (Γι-ώργης, ἀγαπημένος της), βαρύτονος Πέτρος Καρύδης (Κύρ-Δῆμος, προεστός) καὶ τενόρος Ἄρης Προσπαθόπουλος (Ἀστυνομικὸς Κλητήρας, ἀπατεωνίσκος).

Κυριότερη, καθοριστικὴ θὰ ἔλεγα, ἐντύπωση ἀμφοτέρων τῶν παραστάσεων: οἱ πάντες, ἀπὸ τοὺς μονωδοὺς ὡς τὸν ἔσχατο χορωδὸ καὶ τὰ βωβὰ πρόσωπα, δὲν ὑποκρίνονταν ἀπλῶς ἀλλὰ βίωναν τὸ ρόλο τους, μετουσιωμένοι σὲ ὅ,τι ἐνσάρκωναν. Ἀνάλογα ἴσχυαν καὶ γιὰ σύμπασα τὴν ὀρχήστρα ὑπὸ τὸν ἀγαπητὸ Μπαλτᾶ. Ὅπωςδήποτε καὶ οἱ 4 μέχρι στιγμῆς παραστάσεις, ὅλες **sold-out**, δόθηκαν στὸ μεταπολεμικὸ, χαμηλοῦ κόστους, «μοντέρνο» Δημοτικὸ Θέατρο Κερκύρας, χωρητικότητος, ὅπως μαθαίνω, 600 θέσεων. Ἄρα τὴ διδασκαλία παρακολούθησαν 2.400 ἄτομα, τῶν προσκλήσεων συμπεριλαμβανομένων. Καὶ ἐπειδὴ ὡς ἱστορικὸς, θεωρῶ ὡς κατ' ἐξοχὴν καταγραπτέες, τὶς φῆμες ὡς κίνητρο ἐνεργειῶν ἢ παραλείψεων **συγκεκριμένου** ἀποτελέσματος, μεταφέρω ἐδῶ ὅσα μοῦ εἶπε πρὸ ἀρκετῶν ἐτῶν, σοβαρότατος καὶ ὑψηλῆς γενικῆς παιδείας Κερκυραῖος ἐπιστήμων (ἀρχιτέκτων, νομίζω, ἢ πολιτικὸς μηχανικὸς) —δυστυχῶς καὶ ἔχασα τὰ ἴχνη του καὶ ξέχασα τὸ ὄνομά του! Κατὰ τὸ συνομιλητὴ μου λοιπὸν, ὁ βασιλιᾶς Παῦλος Α' (γ. 14.12.1901—θ. 6.3.1964· βασίλευσε 1.4.1947-6.3.1964) πού παραθέρριζε συχνὰ οἰκογενειακῶς στὴν Κέρκυρα, εἶχε συναντηθεῖ, μερικὲς φορές, μὲ τὸ στρατάρχη Τίτο (1892-1980), πρόεδρο τῆς Γιουγκοσλαυΐας ἀπὸ 14.1.1953, πού καὶ ἐκεῖνος παραθέρριζε σχετικὰ «κοντά», στὴ νῆσο Μπριόνι (Βόρειος Ἀδριατικὴ· σήμερα Κροατία). Τότε, ὁ Τίτο, πρότεινε στὸν Παῦλο, νὰ ἀνοικοδομήσει, ἀποκαθιστώντας το στὴν ἀρχικὴ του μορφὴ ὡς τὴν ὕστατη λεπτομέρεια, τὸ περικαλλέστατο, καὶ ἱστορικὸ Δημοτικὸ Θέατρο Κερκύρας, μυθώδους, ὅπως λέγεται ἀκουστικῆς καὶ προδήλως μεγαλυτέρας χωρητικότητος, πού καταστράφηκε πλήρως ἀπὸ βομβαρδισμό τὸ 1943. Ὁ Παῦλος ὅμως, πολὺ λιγότερο πατριώτης ἀπὸ τὸν Τίτο, δὲν ἀποδέχθηκε τὴν οὐρανόπεμπτη προσφορά. Καὶ ὁ Τίτο, εἶχε σοβαρότατους λόγους νὰ κάμει τὴν πρόταση—μιὰ ἀκόμη χαμένη εὐκαιρία γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ μιὰ ἀκόμη ἁμαρτία (κατὰ τὴ γνώμη μου βαρύτερη, ἂν

ἀληθεύει· καὶ γιατί ὄχι;) χρεωμένη στοὺς Γκλύκσμπουργκ. Ἄς τοὺς δοῦμε:

Ὅταν, κατὰ τὸν Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ἡ Σερβία κατελήφθη ἀπὸ τὴν Αὐστροουγγαρία (Ὀκτ. 1916), στὴν Κέρκυρα, κατέφυγαν τὰ ὑπολείμματα τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ, πλῆθος πρόσφυγες (συνολικά 151.828 ἄτομα!), τὸ κοινοβούλιο, πὺ συνερχόταν στὸ Δημοτικὸ Θέατρο, καὶ ἡ Κυβέρνηση, πὺ κατοικοῦσε στὸ τότε κτίριο τοῦ ξενοδοχείου *Bella Venezia*—ὁ ἰδιοκτήτης του μάλιστα Ἰωάννης Γαζῆς, πάντρεψε καὶ τις τρεῖς κόρες του μὲ Σέρβους! Καὶ στὸ Δημοτικὸ Θέατρο, ὑπογράφηκε ἡ Διακήρυξη τῆς Κέρκυρας δηλ. ἡ συμφωνία πὺ συνυπέγραψαν ἐκεῖ στὶς 20 Ἰουλίου 1917, ἡ ἐξόριστη Κυβέρνηση τοῦ Βασιλείου τῆς Σερβίας καὶ ἡ Γιουγκοσλαβικὴ Ἐπιτροπὴ ἐξόριστων πολιτικῶν ὡς ἐκπρόσωπος τῶν ἐν Αὐστροουγγαρία Σλοβένων, Κροατῶν καὶ Σέρβων. Τὸ κείμενο διακήρυσσε τὴ θέληση Σέρβων, Σλοβένων καὶ Κροατῶν νὰ ζήσουν σ' ἓνα ἐνιαῖο ἀνεξάρτητο κράτος βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν: θεωρεῖται ἰδρυτικὴ διακήρυξη τῆς Γιουγκοσλαβίας, ἀφοῦ τὴν 1 Δεκ. 1918 ὁδήγησε στὴν ἴδρυση τοῦ Βασιλείου τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων —Βασιλείου τῆς Γιουγκοσλαβίας ἀπὸ τὸ 1929 ³.

Φυσικὰ ἀδυνατῶ νὰ ἐπιβεβαιώσω ἢ διαψεύσω τὰ περὶ προτάσεως τοῦ Τίτο, ἢ ὁποῖα ὅμως ἀκούγεται πιθανότατη. Ὡστόσο τὴν ἀκρίβεια τῶν λεγομένων τοῦ συνομιλητοῦ μου ἐνισχύουν: 1. Τὸ ὅτι μέσα στὴν πόλη τῆς Κερκύρας (ὁδὸς Μουστοξύδη 19) λειτουργεῖ «Σερβικὸ Σπίτι» πὺ περιλαμβάνει, πλὴν τοῦ Προξενείου τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τῆς Σερβίας, ἔδρας ἐπιτίμου Προξένου, τὸ ἄκρως ἐνδιαφέρον καὶ περιεκτικότατο σὲ ντοκουμέντα καὶ φωτογραφικὸ ὑλικὸ μουσεῖο «Οἱ Σέρβοι στὴν Κέρκυρα, 1916-18» (τὸ ἔχω ἐπισκεφθεῖ) ⁴. 2. Μέσα στὸ πάρκο τοῦ ἀνακτόρου *Μὸν Ρεπό (Mon Repos)*, πὺ μόνου του ἀποτελεῖ πηγὴ φυσικοῦ κάλλους (φιλοξενεῖ σπάνια εἶδη φυτῶν καὶ ζώων), δίπλα στὴν κεντρικὴν ἔπαυλη, ὁ ξενώνας, ὀνομάσθηκε «Τίτο» !

* * *

³ Οἱ τελευταῖες δέκα σειρὲς ἀπὸ τὸ ἐλλιπές, ὅπως αὐτοχαρακτηρίζεται, λῆμμα τῆς Βικιπαίδεια Διακήρυξη τῆς Κέρκυρας.

⁴ Βλ. ἱστοσελίδα «Οἱ Σέρβοι στὴν Κέρκυρα 1916-1918», corfuhistory.eu, μὲ συναρπαστικὸ ὑλικὸ ἀπὸ τὴν Ἱστοσελίδα Σερβικῆς Πρεσβείας στὴν Ἑλλάδα.

Η ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΩΝ 4 ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΝ τοῦ Ἰποψηφίου, ἀναζωπύρωσε τὸ πρόβλημα τῆς ἀδυναμίας τοῦ χωρητικότητος μόλις 600 θέσεων Δημοτικοῦ Θεάτρου, νὰ ἀντιμετωπίσει τὴν (παρήγορη βέβαια) πληθώρα πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων καθ' ὅλο τὸ ἔτος, μέχρι σημείου νὰ μὴ βρίσκεται χρόνος ἀκόμη καὶ γιὰ ἀπαραίτητες ἐπισκευές. Ἄχ, Παῦλε Γκλύξμπουργκ! Γιὰ τὴν Ἱστορία: τὸ ἐν χρήσει Δ.Θ., πού φυσικὰ δὲ συγκρίνεται μὲ τὸ κατεστραμμένο ἀπὸ τὸ βομβαρδισμό τῆς 13.9.1943, χτίσθηκε ἀρχές δεκαετίας 1980, ὅπως μαθαίνω, μόνον καὶ μόνον ἐπειδὴ ὁ ἀρχιτέκτονας πρόσφερε δωρεὰν στὸ τότε δημοτικὸ συμβούλιο τὴν σχετικὴ μελέτη. Ἄς μὴν ἀπαισιοδοξοῦμε ὅμως: γιὰ αὐτὸν τὸν Ἰποψήφιο ταξείδεψαν Ἑλληνες ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλία (δύο!) ἀλλὰ πολὺ περισσότεροι ἀπὸ ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις—Θεσσαλονίκη λ.χ. **Πρώτιστη καὶ ἐπιτακτικότερη** λοιπὸν ἀνάγκη ἢ παρουσίασῃ της στὴν Ἀθήνα—καὶ ἐδῶ σταματῶ γιὰ εὐνοήτους λόγους... Δεύτερον, παρακολουθώντας πῶς λειτουργεῖ **σκηνικὰ** τὸ θαυμαστὰ στημένο καὶ λεπτοεργημένο λιμπρέτο τοῦ Ρινόπουλου, ὑπέροχα ἀξιοποιημένο ἀπὸ τὸν Εὐνδα, καὶ χωρὶς νὰ ὑποτιμοῦμε στὸ ἐλάχιστο τὴν ἀριστουργηματικὴ του ἀντιμετώπιση ἀπὸ τὸν ἀνεκτίμητο κ. Γάλλια, διαπιστώσαμε ὅτι εἶναι ἐπιδεκτικὸ πολλῶν «ἀναγνώσεων» (πρὸς Θεοῦ ὄχι...«πρωτοπορειῶν») βασιζόμενων κυρίως σὲ διαφοροποιήσεις ποσοστῶσεων τοῦ ζοφεροῦ στοιχείου, μὲ τὸ οἶονεὶ κωμικὸ—τὴν ἐρωτικὴ ἱστορία. Θὰ ἀποτολμήσω νὰ πῶ μεγάλο λόγο: μὲ τὸν Ἰποψήφιο τῶν Εὐνδα καὶ Ρινόπουλου, ἡ Ἑλλάδα ἀπέκτησε τὸ δικό της *Κουρέα τῆς Σεβίλλης*, πολὺ μεγαλύτερου, βαθύτερου καὶ ἐπώδυνου μηνυματισμοῦ ἀπ' ἐκεῖνον τοῦ ροσσίνειου ἀριστουργήματος (παγκ. ἀ' ἐκτ.: Ρώμη, θέατρο *Argentina*, 20 Φεβρ. 1816), κυρίως ἐστιασμένο στὴ θέση τῆς γυναίκας τὸ 18ο αἰ. λ.χ. Ἡ *Φιλαρμονικὴ Ἐταιρεία Κερκύρας*, ξαναπαίρνει ἀκάθεκτη τὰ πάνω, ἴσως στὴ δυσκολότερη καὶ πιὸ ἄχαρη γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐποχὴ καὶ τῶν 178 χρόνων τῆς Ἱστορίας της. Τὴν εὐχαριστοῦμε **ab imo pectore**, γιὰ τὴ μετάγγιση **θάρρους** σ' αὐτοὺς τοὺς ζοφεροὺς καιροὺς τῶν τελευταίων χρόνων,. Μᾶς ξανάκαμε νὰ νιώσουμε πῶς ἀκόμη ἔχουμε Πατρίδα...(Κέρκυρα, Δημοτικὸ Θεάτρο 10 καὶ 11 Φεβρ, 2018).